

СИСТЕМА ЗЕМЛЕРОБСТВА НА МЕЛІОРОВАНИХ ЗЕМЛЯХ

Цуман Н. В., к.с.-г.н.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання сформувалось ряд головних проблем повна відсутності зв'язку меліоративної науки з потребами сільськогосподарського виробництва, а конкретніше з: впровадженням технологій регулювання водно-повітряним режимом в землеробстві.

Продовольча криза, яка затягнулась на багато років - супроводжується рядом Перебудова державної системи господарювання сільського господарства в ринкову - змінила не тільки форми власності, а й землекористувача. Не зважаючи на те, що при цьому було прийнято ряд законів про приватизацію, оренду - орендні та інші відносини – належного наукового забезпечення сільськогосподарський товаровиробник не отримав через відсутність дієвого механізму впровадження вітчизняних розробок. Величезна кількість особистих підсобних господарств і сільськогосподарських товаровиробників залишилась поза науковими технологіями, стратегічними, довготривалими і цілеспрямованими проектами та завданнями.

Постановка питання. Сучасна система землеробства потребує строгого та сталого науково-обґрунтованого екологічного контролю, забезпечення охорони ґрунтів, водних ресурсів, навколишнього середовища розширеного відтворення ґрунтів; біологізації землеробства; переходу до агроландшафтної системи землеробства не залежно від форм власності.. При цьому повинні враховуватись такі показники: заболочення, закислення (засолення) вміст гумусу, погіршення агрокліматичних умов та інші.

Методика досліджень. Розробка нової концепції в землеробстві, яка буде базуватися на розробці заходів, що сповільнять та ліквідують негативний вплив на осушені ландшафти. території України . Ефективне регулювання рівнів ґрунтових вод та їх якість в межах норми, впровадження фітомеліорації (травосіяння), створення заповідників та заказників, парків і іншого - нова концепція збереження органічної складової торфу відповідно до прогностичних показників. Науково – обґрунтована система землеробства може забезпечити не тільки високу урожайність сільськогосподарських культур, але і збереження родючості меліорованих земель.

Результати досліджень. Стан використання осушуваних земель після реформування сільського господарства був зумовлений послабленням догляду за меліорованими землями, що призвело до виходу з ладу осушувальних систем та вторинному заболочуванню, а в окремих випадках до переосушення земель. Так, через недостатність та відсутність належного догляду за осушувальною мережею та інші причини, площі з незадовільним станом осушуваних земель в Україні становлять 1 млн га.

Основними причинами незадовільного використання осушуваних сільськогосподарських угідь є недостатня фінансова підтримка розвитку меліоративного землеробства, недоступне кредитування, незадовільний фінансовий стан сільгоспвиробників, внутрішньогосподарської інженерної інфраструктури осушувальних систем. Так, площа меліоративних систем, що потребують агро меліоративних заходів становить в Рівненській області становить 39 тис. га, Волинської – 37 тис. га, Житомирської – 70,9 тис. га.

На осушуваних землях господарює велика кількість різних землевласників Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників на осушуваних землях показує, що за останні роки зберігається тенденція до зниження виробництва. Після реформування аграрного сектору та зміни власника, у комунальну власність (на баланс сільських рад) передано 96,3% внутрішньогосподарських меліоративних систем.

Управління меліоративних систем у районах повинні укладати договори з господарствами на регулювання водно-повітряного режиму. Такий механізм вимагає коштів сільськогосподарських виробників, які повинні проплачувати за послуги.

В цілому по областях рекомендується списати і перевести у природоохоронні та лісові угіддя біля 147 тис. га осушуваних сільськогосподарських угідь, що складає 15% від загальної кількості. В основному це ділянки осушуваних торфовищ, що потерпіли від пожеж, а також ділянки осушувальних систем, які значний період часу не використовувались.

Склад сільськогосподарських угідь та їх площу на Поліссі раніше визначали на основі спеціалізації господарств. Сама спеціалізація диктувалася проблемами планової економіки, яка не завжди враховувала особливості конкретного землекористування, зокрема, дрібноконтурність та строкатість ґрунтів. Це значно зменшувало ступінь їх раціонального використання. Не завжди продумане і науково обґрунтоване осушення територій призвело до зниження в багатьох випадках ефективності ведення сільськогосподарського виробництва та порушення сталості агроєкосистем. Там, де меліоративні роботи були проведені на належному рівні, внаслідок відсутності відповідного догляду за системами за браком коштів, в останнє десятиліття стан осушуваних територій не завжди відповідає вимогам виробництва.

Названі причини потребують проведення трансформації, зокрема і осушуваних, земельних угідь. Додаються ще соціально-правові, екологічні та економічні фактори. Соціально-правові фактори обумовлені, насамперед, зміною форм власності та зменшенням працездатного населення в сільськогосподарському виробництві. Це призводить до зменшення плану землекористування, їх роздрібнення і, як наслідок, зміни інфраструктури.

Останнім часом відбувається спеціалізація господарств на виробництво тієї чи іншої продукції залежно від кон'юнктури в умовах браку коштів. Це часто призводить до порушення агротехніки сільськогосподарських культур. Велика частка сільськогосподарських угідь на осушуваних землях виключається із сфери сільськогосподарського виробництва через низьку родючість ґрунтів та радіонуклідне забруднення.

При проведенні землеустрою треба створювати організаційно-територіальні умови для раціонального використання осушуваних земель землевласниками і землекористувачами. Підвищувати родючість ґрунтів і охороняти їх від ерозії, зберігати природні та створені культурні ландшафти, забезпечувати екологічну рівновагу в природі, високопродуктивно використовувати сільськогосподарську техніку, враховувати форми організації праці в сільськогосподарських підприємствах на основі впровадження енергозберігаючих, природоохоронних технологій землеробства та контурно-меліоративної організації території. Проектні рішення по землеустрою повинні бути взаємно узгодженими з прогнозними і проектними матеріалами по використанню та поліпшенню земель (схеми землеустрою області і району, проекти меліорації земель, схеми і проекти дорожнього будівництва, матеріали земельного кадастру та різних обстежень і пошуків).

Таким чином, питання оптимізації структури земельних угідь, крім інших проблем, що постають перед сільськогосподарським виробником, займає одне з головних місць.

У ході земельної реформи спостерігаються певні зрушення в розвитку земельних відносин, зміні суб'єктів різних форм господарювання. Так, в Україні в 2002 році порівняно з 1993 кількість державних сільгоспідприємств зменшилась з 5,3 до 2,9, а кількість особистих підсобних господарств і присадибних ділянок населення збільшилась з 10,9 до 16,3 млн. серед селянських (фермерських) господарств – з 30,3 до 46,3 тис. Але основними землекористувачами залишилися сільськогосподарські підприємства, в яких сконцентровано 65,8% сільгоспугідь України [3].

В 2012 році налічується 17,8 тис.га нових форм аграрного господарювання ринкового типу, з них:

- приватних (приватно-орендних) підприємств – 19,7%;
- товариств з обмеженою відповідальністю – 41,6%;
- акціонерних товариств – 4,2%;

- сільгоспкооперативів – 22,6%;
- селянських (фермерських) господарств – 8,5%;
- інших суб'єктів – 3,4%.

Реструктуризація землекористування внесла певні зміни в розміри господарств. Середній розмір землеволодіння (землекористування) у 2010 році найбільший (1871 га) – в акціонерному товаристві, найменший (26 га) – у міжгосподарському сільгоспспідприємстві.

В результаті перерозподілу земельних ресурсів у державній власності залишилось 50% земель, у приватній – 48,2, колективній (недержавних) – 1,8.

Першочерговими заходами, щодо реалізації основних напрямів земельної реформи в Україні є:

- стимулювання радикального зростання виробництва товарної сільськогосподарської продукції у великих аграрних підприємствах ринкового типу та підсобних господарств населення;

- завершення зміни організаційних форм реформування недержавних сільгоспспідприємств;

- визначення правових та економічних механізмів консервації малопродуктивних і деградованих земель, розпочати практичні роботи з їх оздоровлення;

- сприяння реалізації економічного потенціалу новостворених приватних господарств виконанням відповідних землевпорядних дій;

- при передачі у приватну власність сільгоспугідь, на які засвідчено сертифікатами, стимулювати виділення їх єдиними масивами;

- проведення комплексних ґрунтових обстежень земель;

- у відносинах власності та землекористування провести роботи з розмежування земель державної та комунальної власності;

- розробити нормативно-правову базу щодо ринку землі та створити ринкову інфраструктуру та заснувати відповідні фінансові установи;

- узгодити повноваження щодо управління земельними ресурсами і землекористуванням між різними державними та іншими органами влади [4].

Висновки. Важливу роль в концепції розвитку нових систем землеробства повинна наділятися меліорації. Новий підхід до цієї концепції повинен бути направлений на покращення стану земель, підвищення їх біологічної продуктивності, та мати комплексний характер. Лише економічне та екологічне застосування всіх заходів та видів меліорацій: агротехнічних, водних, біологічних, хімічних, теплових та інших - може вирішити ряд проблем. Досвід багатьох років показує та свідчить про те, що застосування окремих меліорацій: водної, хімічної, культуртехнічної - не дало сподіваного стабільного прибутку та результату.

В умовах нового власника, необхідно докорінно змінити систему землеробства на осушених землях. Система комплексного підходу до покращення земель повинна базуватись на підвищенні їх біологічної продуктивності, а саме: оптимальному співвідношенні всіх видів меліорацій.

Поєднання водної меліорації з іншими видами дасть можливість застосувати нові технології. При рекультивації земель, покращення не родючих пісків і деградованих земель - набуде актуальності. Фітомеліорація (травосіяння з включенням багаторічних бобових компонентів) та контурна меліорація, дозволять успішно впроваджувати систему біологічного землеробства.

Використані джерела інформації

1. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і Західного регіону України. /Редкол.: М.В.Зубець та ін. – К.: Урожай, 2004. – 560 с.

2 Даниленко А.С. Земельна реформа - поступ у третє тисячоліття. //Землевпоряд. вісн. – 2000. - № 1. – С. 3-9.

3. Рижук С.М., Тютюнник Д.А. Ландшафтно-екологічне та ґрунтово-гідрологічне обґрунтування меліорації мінеральних періодично перезвожених земель. //Агроекологічний журнал. – 2002. – №1. – С.34-39.
4. Сташук В.А. Національний політичний діалог з інтегрованого управління водними ресурсами в Україні. //Водне господарство України. – 2008. - № 3. – С. 56-57.